

Az online információkeresés tapasztalatai a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárában

A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára (BMEKK) az egyik legfrissebb, ezért viszonylag gyorsan fejlődő egyetemi online központ. Megkülönböztetett szerepe abban van, hogy – a Budapesti Műszaki Egyetem igényeinek megfelelően – spektrumában, mennyiségében is széles felhasználói kört szolgál ki. A szolgáltatás elterjesztésének, üzemeltetésének és felhasználásának elemzéséből megállapítható, hogy kétségtelen népszerűsége ellenére sajnálatosan csökken a felhasználás.

A kezdetek

Az ország többi jelentős információs központjához képest a BMEKK viszonylag későn, 1985 márciusában igényelte a postától az online keresést lehetővé tevő NEDIX-vonalat. A teljes rendszert 1987 augusztusában helyezték üzembe. Az üzembe helyezés összes költsége kb. 572 000 Ft-ot tett ki, ezt az összeget részben a könyvtár, részben pedig az egyetem központi költségvetéséből fizették ki.

Tervezett szolgáltatásunkkal a várható igények elé akartunk menni. Ezért 1986 augusztusában körlevelet intéztünk az egyetem tanszékvezetőihez, hogy igénylik-e ezt a szolgáltatást, ill. hogy anyagilag hozzá tudnak-e járulni az üzembe helyezéshez. A kérdés első felére általában pozitív választ kaptunk, a telepítést azonban csak két tanszék volt hajlandó támogatni. Ennek ellenére, mivel hittük és hisszük, hogy a korszerű információszolgáltatásnak szerves része a számítógépes információkeresés, bízunk benne, hogy új szolgáltatásunk hamarosan ismert és elismert lesz az egyetemen belül és kívül is.

Reklám

Többfordulós "reklámhadjáratot" indítottunk. Kezdetben szórólapokon, levélreklámban és *A Jövő Mérnökében*, az egyetem nagy példányszámban megjelenő lapjában egyaránt ismertettük a szolgáltatást. 1988 őszén és 1989 januárjában bemutatóval kísért ismertető előadásokat tartottunk az egyetem oktatóinak. Ezeket csaknem minden tanszék képviseltette magát. 1990 tavaszától a könyvtár előcsarnokában elhelyezett tablókon mutatjuk be, hogy mit jelent az online szakirodalom-keresés, és hogyan lehet igénybe venni.

A fentiek eredményeképpen észrevehetően megnőtt az érdeklődés a szolgáltatás iránt.

Személyi feltételek

A számítógépes kereséseket a könyvtár tájékoztató és módszertani osztályának gépész-, vegyész- és villamosmérnök végzettségű munkatársai végzik. Alapképzést az OMIKK munkatársai és más szakértők által tartott tanfolyamon kaptak, továbbképzésükre azonban csak a szakirodalom segítségével, ill. alkalmanként az OMIKK által szervezett tanfolyamokon kerülhet sor.

Felhasználás

Jelenleg az alábbi hét szolgáltatóközpont kb. 600 adatbázisában tudunk szakirodalmi és faktografikus információkat keresni: *Dialog, STN, Data-Star, Orbit, InfoLine, BRS, Questel*. A legtöbbet használt szolgáltatóközpont a Dialog és az STN. A többi szolgáltatónál jórészt csak akkor keresünk, ha olyan adatbázisra van szükségünk, amely e két szolgáltatóközpontnál nem elérhető (pl. a WELDASEARCH hegesztési adatbázisban csak az Orbiton keresztül kereshetünk). Az adatbázisok közötti eligazodás megkönnyítésére adatbázis-katalógust építünk, amelyből megtudható, hogy az adott témakörrel foglalkozó adatbázisok melyik szolgáltatóközpontban érhetők el.

Az elmúlt három évben végzett online keresések mintegy fele az oktatás céljait szolgálta, negyedét az egyetemen belüli, másik negyedét pedig külső megrendelésre végeztük. A használat messze elmarad az ideálisnak mondható napi két kereséstől, ennek – információink szerint – főleg pénzügyi okai vannak.

Oktatás

Szilárd meggyőződésünk, hogy a jövő mérnökeinek ismerniük kell az információszerzés legkorsze-

rűbb módszereit. Ezért az online szakirodalom-keresés bemutatását már a kezdet kezdetén beépítettük a *Szakirodalmi ismeretek* c. tárgy tematikájába. (A BMEKK által végzett szakirodalom-ismereti oktatást bővebben Frank Róza cikke ismertette: A szakirodalom-kutatás oktatásának harminc éve a Budapesti Műszaki Egyetemen. *Könyvtári Figyelő*, 34. köt. 5–6. sz. 1988. p. 374–386.) Minden csoportnak lehetővé tesszük, hogy egy általuk választott téma irodalomkutatását előkészítsék, és ezután kövessék a tényleges keresést.

Különösen nagy gondot fordítunk a vegyész-mérnök-hallgatók számítógépes irodalomkutatási ismereteinek fejlesztésére, ezért erről a továbbiakban részletesebben írunk.

A vegyészhallgatók tanulmányaik II. és IV. évében kapnak szakirodalom-ismereti oktatást.

A II. évesek részére a tantárgy bevezető előadásán ismertetjük az online irodalomkutatás alapfogalmait is, a gyakorlaton pedig a csoportokkal rövid online irodalomkutatást végzünk a Chemical Abstracts adatbázisban. A feladat egy vegyület előállítás módjainak kikeresése az irodalomból a *Beilstein's Handbuch* és a *Chemical Abstracts* segítségével. Mind a kézikönyv, mind a referálólap alkalmat ad a gépi keresés bizonyos módszereinek alkalmazására:

► Mivel a CA Search adatbázisban a CA indexnév helyett a "Registry Number" szerepel, melyet a vegyületszótár-adatbázisokban találhatunk meg, egy vegyület előállításának megkereséséhez a *vegyületszótár-adatbázisok* megismerésére is szükség van.

► A megismerkedés a vegyületeknek a *Beilstein's Handbuch*-ban való elhelyezését végző SANDRA szoftverrel szintén része a számítógéppel végzett irodalomkutatás oktatásának. Ezzel ugyanis a képernyőre rajzolás gyakorolható, és ezáltal az STN Registry File-jának, ill. az STN Express szoftvernek a használatát készítjük elő.

A IV. éves hallgatók online ismereteinek elmélyítésére a szerves kémia tanszék biztosítja már évek óta az anyagi keretet. Ezen összeg keretén belül a tanszéken folyó néhány kutatási téma irodalmát keressük meg a hallgatók közreműködésével. Közös keretben keressük meg a kulcsszavakat, és együtt végezzük el az irodalomkutatást is. Részletesen megismertetjük őket az STN Registry File adatbázis és az STN Express szoftver használatával is.

Az oktatás során szerzett tapasztalataink azt mutatják, hogy a hallgatók többsége nagyon fogékony az újfajta keresési módra. Sőt, sokan úgy gondolják, hogy a számítógép megold mindenféle információkeresési problémát. Viszonylag hamar megértik azonban, hogy az online technikát nem minden esetben célszerű használni, hanem mindig a konkrét téma ismeretében kell eldönteni az alkalmazandó kutatási módszert.

Az oktatás színvonala szempontjából komoly hasznát vesszük a DIALOG oktatási célú programjához (CIP = Classroom Instruction Program) és az

STN Academic Programhoz kapott jelszavainknak. Ezek segítségével a teljes ár töredékéért kereshetünk az oktatás időtartama alatt, és a hallgatóknak a számukra érdekes részleteket is bemutatjuk.

Problémák

Megrendelési gondok

Az online kereséssel kapcsolatos problémák legnagyobb része abból adódik, hogy mind a tanszékek, mind a kutatóintézetek és termelővállalatok pénzügyi hiánnyal küszködnek, nem engedhetik meg maguknak a gyors tájékozódás "luxusát". Saját munkatársikkal vagy esetleg valamelyik, az információkereséssel hivatásszerűen foglalkozó intézménnyel kerestetik az irodalmat, de a hagyományos eszközökkel, a hagyományos módszerekkel. Ez ugyanis még mindig olcsóbb, mint a hálózat- és az adatbázis-használat díját fizetni. A gépi és kézi keresés közötti döntést befolyásoló időtényező jelentősége az adott körülmények között elég csekély. A tapasztalatunk az, hogy sokan csak akkor fordulnak a gépi szakirodalom-kereső szolgáltatáshoz, ha már minden egyéb információforrást megpróbáltak, és ez az utolsó reményük a szükséges információ megszerzésére.

Tagadhatatlan viszont az is, hogy vannak visszatérő megrendelőink, akik már felmérték, hogy a gyorsan megszerzett információ és a vele elérhető eredmények megérik a rájuk fordított összeget.

Élégtelen továbbképzés

Ahogy a vállalatok nem minden esetben engedhetik meg maguknak, hogy online információkeresést igényeljenek, úgy nekünk is gondot okoz rendszeres továbbképzésünk megszervezése. A szolgáltatóközpontok által kiadott hírlevelek és keresési segédletek (bluesheetek stb.) folyamatos tanulmányozásán kívül erre nem sok lehetőségünk van. Ez az önművelő módszer természetesen sokkal kevésbé hatékony, mintha részt tudnánk venni a szolgáltatóközpontok által szervezett tanfolyamokon. Ezért örömmel fogadtuk az STN szolgáltatóközpont munkatársának felajánlását, hogy könyvtárunkban megtart egy ilyen tanfolyamot. Ezt a tanfolyamot egyetemen belüli és külső résztvevők számára is meghirdettük. Sikeresült olyan műszaki körülményeket teremtenünk, hogy a hallgatóság külön képernyőkön követhette a központi képernyőn zajló keresést.

Összefoglalás

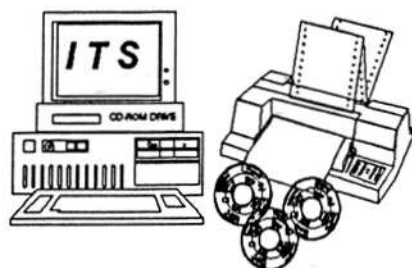
Az online irodalomkeresés BMEKK-n belüli helyzetét áttekintve megállapíthatjuk:

► A keresések iránti igény szorosan összefügg a potenciális megrendelők anyagi helyzetével. Mivel

ezen a téren nem várható pozitív változás a közeljövőben, a hazai közvetítő intézmény csak a szolgáltatás minőségének javításával (gyorsaság, csekély adminisztráció, dokumentumok beszerzése stb.) tudja növelni megrendelőinek számát.

► Az online információkeresés megteremtése nagyban elősegítette az egyetemi hallgatók irodalomkutatással kapcsolatos véleményének megváltozását, tevékenyebben vesznek részt a gyakorlatokon, mint eddig.

Beérkezett: 1990. X. 20-án.

ITS specialises in the supply of information Products throughout East and West Europe and the Middle East, to Universities, Libraries Companies and Research Organisations. Our sales and technical representatives regularly visit Customers in all areas, and can help in training and installation of databases, workstations and CD-ROM equipment.

ITS can help you in choosing the right equipment, software and databases to suit your needs. We will spend sufficient time and work to fulfill your orders and make sure your equipment, software and databases work, and that your information products and services are delivered on time.

ITS Products:

- *Computer equipment -computers, CD-ROM drives, peripherals, software, consumables.
- *Databases and information products, on CD-ROM, in print, and on microfilm.
- *Complete solutions - Full Workstations with Computer, CD drive, printer, software and databases, including installation and training

ITS are Official Distributors of:

- *Engineering Information inc. products including COMPENDEX*PLUS on CD-ROM as produced by DIALOG.
- *Pergamon Compact Solution databases on CD-ROM.
- *Compact Cambridge CD-ROM databases
- *Silver Platter CD-ROM databases
- *OCLC CD-ROM databases
- *Technical Database Services inc. CD-ROM databases.

Pergamon Compact Solution CD-ROM products:

- *The International Encyclopedia of Education
- *The Pesticides Disc, *Defender of the Crown
- *The Guinness Book of Records

INFO TECHNOLOGY SUPPLY

96 Cranmore Lane, Aldershot, Hampshire, England

- Belgrade, Yugoslavia
- Moscow, U.S.S.R.
- New Jersey, U.S.A.
- Hampshire, England

Engineering Information inc products:

- *COMPENDEX*CD-ROM (by DIALOG)
- *Engineering Index products
- *Energy Abstracts
- *BioEngineering & BioTechnology Abstracts
- *Engineering & Industrial Software Directory
- *User Aids and Back Issues

Compact Cambridge CD-ROM products:

- *Medline, *Life Sciences Collection
- *Aquatic Sciences & Fisheries Abstracts
- *Drug Information Source, *Cancerlit
- *Physician Data Query (PDQ)
- *Pollution & Toxicology Abstracts (POLTOX)
- *Scientific American Medline Consult
- *Combination PDQ/Cancerlit
- *Single & MultiDisc CD-ROM Drives

Silver Platter CD-ROM products:

- *Agricola/Cris, *AGRIS, *CAB Abstracts
- *Computer SPECS, *CorFile, *CIRR, *NTIS
- *SOFTWARE CD, *A-V-ONLINE, *ERIC
- *LISA, *MathSciDisc, *Petersons GRADLINE
- *CHEM-BANK, *EINECS, *OSH-ROM
- *PEST-BANK, *TOXLINE, *PsycLIT

OCLC CD-ROM products:

- *Agricola/Cris, *AgMIL, *ERIC, *EMIL
- *NTIS, *Earth Science Data Directory
- *Selected Water Resources Abstracts
- *Computer Library, *Environment Library
- *Energy Library, *User Guides

T.D.S. 'NUMERICA' Online Services:

- *SYDEX, *Carcinogenicity Predictor
- *CIDES, *Environmental Fate Database
- *Log P and Related Parameters database
- *CHEMEST, *QSAR System (with ACQUIRE)
- *TRC Vapor Pressure Datafile
- *PPDS (Physical Property Datafile)
- *DECHEMA (DETERM Pkg)